

درس خارج فقه استاد هادی عباسی خراسانی

جلسه یازدهم، ۱۴۰۲/۱۱/۰۹

موضوع: فقه المشاوره/مشاوره ی اسلامی /خصوصیات مشاوره ی اسلامی

1- حدیث اخلاقی (ندای مَلک داعی در شب‌های ماه رجب)

سید بن طاووس - این سالک واصل و توحیدی - در اقبال الأعمال که مراجعه کنید و دم دست‌تان باشد، روایتی می‌آورد. هر ماهی که حلول می‌کند، اعمال آن ماه را ببینید. مرحوم شیخ عباس قمی - خدا درجات‌شان را متعالی کند - مطالب اقبال را معمولاً آوردند. در توصیه‌ها برای مشاوران داریم که روزشان را با اعمال الهی عجین کنند، تا نفس‌شان برای راهنمایی دیگران، قَدَر شود.

1.1- ماه، ماه من و بنده، بنده من و رحمت، رحمت من

از حضرت حق، حدیث قدسی نقل می‌فرمایند:

«الشَّهْرُ شَهْرِي وَ الْعَبْدُ عَبْدِي وَ الرَّحْمَةُ رَحْمَتِي فَمَنْ دَعَانِي أَجَبْتُهُ وَ مَنْ سَأَلَنِي أَعْطَيْتُهُ»؛ [1]

ماه، ماه من است و بنده هم، بنده من است و رحمت هم، رحمت من است. سه عنوان زمانی و عنوان شخصی که متضمن است و «رحمتی» که شامل همه است. از این بالاتر نمی‌شود. سه عنوان مهم.

1.2- اجابت و اعطای درخواست بندگان در ماه رجب

نتیجه اینکه هر کس مرا در این ماه بخواند، اجابتش می‌کنم. ظرفیت برای اجابت است. کسی که مرا سؤال کند، عطا می‌کنم. دعا و سؤال، جدا آمده و هر یک معنای خود را دارد. «دعانی»، خواندن است و سؤال، درخواست کردن است. «يُعْطَى مَنْ سَأَلَهُ وَ يُعْطَى مَنْ لَمْ يَسْأَلْهُ» [2]. «هم کسی را که درخواست کند، می‌دهد و هم کسی که درخواست نمی‌کند. گاهی مقام غیر سائلین از سائلین بالاتر است. «يعطى من سألَهُ و يعطى من لم يسألَهُ». به جایی می‌رسد که درخواست را هم نمی‌خواهد.

1.3- خاطره‌ی استاد از اساتید خود و برکات زیارت آن‌ها

با بزرگانی محضر حضرت معصومه (سلام‌الله‌علیها) مشرف می‌شدیم که الآن هم در فیضیه مشرف هستیم. ربّ أنعمتَ فَرِّد. وقتی مشرف می‌شدند، سلام می‌دادند و باقی را به سکوت می‌گذرانند. سکوت، دلیل بر این است که متکلم و متکلمه‌ای هست. در برگشت شروع می‌کردند

دریافت‌های‌شان را نقل می‌کردند. انسانی که شب و سحر دارد، مرتب تقاضا دارد. اصرار در سؤال از باری‌تعالی مطلوب است. ﴿وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ﴾ [3]. سائل وجودی هم بالاتر از سائل گفتمانی است. فقر وجودی، بالاتر از فقر زبانی است.

ان‌شاءالله آنچه خدا می‌خواهد، برای ما در این ماه مقدر کند.

2- خلاصه جلسه گذشته

تعریف و ضرورت مشاوره و تاریخ آن را مطرح کردیم. در فرق مشاوره‌ی اسلامی و اصطلاحی بودیم.

3- نسبت بین مشاوره‌ی اسلامی و مشاوره اصطلاحی

نسبت بین مشاوره‌ی اسلامی و اصطلاحی، عموم و خصوص می‌دانیم. مشاوره‌ی اصطلاحی، قسمی از مشاوره‌ی اسلامی است. مشاوره‌ی اسلامی، عام است و همه‌ی گفتمان‌ها را شامل می‌شود. خصوصیات که برای مضاف‌الیه مشاوره قائل هستیم، به تبع خصوصیات این مضاف‌الیه به مضاف، سرایت می‌کند. هر خصوصیتی که در اسلام هست، به مشاوره‌ی اسلامی سرایت می‌کند. از آیات و روایات و همراهی عقل می‌توانیم آن را استخراج کنیم. آنچه در مشاوره‌های اصطلاحی رخ می‌دهد، باید دید در مشاوره‌ی اسلامی تأیید شده است، یا خیر؟ برخی مشاوره‌های اصطلاحی در نظر مشاوره‌ی اسلامی، شاید ممنوعیت داشته باشد. فقه مشاوره برای همین است که حد و حدود معلوم شود.

4- خصوصیات مشاوره‌ی اسلامی

4.1- جامعیت

از خصلت‌های اسلام، جامعیت است. اسلام، دین جامع و کامل است. بالاترین ادیان الهی و دین مقبول و مشروع است. ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [4]. این اسلام به معنای اخص است و بعد از ولایت، کامل شد. اسلامیت بعد از رسالت و ولایت است. قبل از آن ولایت، رضایت مطلق خدا نبوده است. انبیای الهی، به قدر ظرفیت مردم سخن می‌گفتند. امام صادق (علیه‌السلام) فرمودند: «ما کلم رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم العباد بکنه عقله قطّ، قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم: انا معاشر الأنبياء أمرنا أن نكلّم الناس على قدر عقولهم [5].» «وقتی عقول کامل بشود، ظهور آخرین ولیّ اتفاق خواهد افتاد. جامعه‌ای که منتظر مصلح است، باید خودش صالح باشد.

مشاوره‌ی اسلامی را هم جامع می‌دانیم. بحثی بود که اسلام، نظام اقتصادی دارد، یا خیر؟ به نظر ما بله، نظام اقتصادی دارد، ولی تدوین نشده است. عدم تدوین، دلیل بر عدم وجود نیست.

4.2- جاودانگی

خصلت دوم این است که همانند اینکه اسلام جاوید است، مشاوره‌ی اسلامی نیز جاودان است. می‌شود کم‌رنگش کرد، ولی فانی‌نشدنی است. اکثر مسائل اسلامی ما با فطرت هماهنگی دارد. تغییر و تغیر ازمنه و امکانه، تفاوتی در این جهت ایجاد نمی‌کند؛ چون همگام با فطرت است.

4.3- دارای بهترین نظریات معرفتی

مطلب دیگر این که اسلام، بهترین نظریه‌ها را در انسان‌شناسی و هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی و رهبرشناسی، یعنی پیامبرشناسی و امام‌شناسی دارد. مشاوره‌ی اسلامی هم مرتبط با این موارد است.

اسلام، نظر خاصی به توحید، یعنی مبدأ و معاد دارد. دو اصل اساسی تمام انبیای الهی است. انبیای الهی از آغاز تا آخر، توحید و معاد را تأیید کردند.

4.4- جایگاه انسان در مشاوره‌ی اسلامی

مطلب مهم دیگر اینکه اسلام برای انسان، عظمت خاصی قائل است و انسان را موجود مادی نمی‌داند؛ بلکه موجودی الهی و مختار و هدفمند و مسئولیت‌پذیر می‌داند. «كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ [6]». «مراجع و مشاور باید بدانند که خط سیر آن‌ها من الله و الی الله است. اگر مراجعی آسیب دیده است و نمی‌تواند برخی امور را رعایت کند، فضا باید دقت شود. حداقل برخی امور را با تذکر می‌توانند جلوگیری کنند. ان شاء الله این‌ها را بعداً به تفصیل خواهیم رسید.

5- حکم فقهی مشاوره‌ی اسلامی

ما مشاوره‌ی اسلامی را به گونه‌ای می‌دانیم که سالک الی الله باید از برخی بیماری‌های روانی و آسیب‌های نفسانی در امان بماند. ما چنین دید هدفمندی داریم. شاید به این نتیجه برسیم که مشاوره ضرورت دارد. گاهی رفتن برای خواندن مشاوره‌ی اسلامی، واجب کفایی باشد. حکم را بعداً خواهیم گفت.

6- لزوم کسب مجوز برای مشاور اسلامی

مشاورین اسلامی باید جواز در این زمینه داشته باشند. چطور اجازه‌ی روایت می‌دادند؛ یعنی این فرد، متصل به ائمه (علیهم‌السلام) است. در بحث ولایت فقیه هم گفتیم جایگاهش در مسائل اعتقادی است، نه فقط فقهی. او هم متصل است. استاد مشرف بر کار مشاوره‌ی اسلامی، باید اجازه بدهد که بخشی، اکتسابی است.

[1] الإقبال بالأعمال الحسنة - ط الحديثة، السيد بن طاووس، ج ۳، ص ۱۷۴.

[2] کلیات مفاتیح الجنان، قمی، شیخ عباس، ج ۱، ص ۱۳۷.

[3] سوره ضحی، آیه ۱۰.

[4] سوره مائده، آیه ۳.

[5] سفینة البحار و مدینة الحکم و الآثار، القمی، الشیخ عباس، ج ۶، ص ۳۲۷.

[6] جامع الأخبار، السبزواری، محمد، ج ۱، ص ۵۶۵.